

ชิบะกิ "ดอกไม้พันปี"

Sen-nen Tsubaki

กัญญา มัทธู(๐๖)

1. ยะบุชิบะกิ ดอกเรียวยาวสีชมพูอ่อนเป็นพันธุ์ดั้งเดิมของญี่ปุ่น
2. ยะบุชิบะกิสีแดงกลีบเดี่ยว บานเต็มต้นตั้งแต่ยอดจรดดินต้น
3. ชิบะกิสีแดง กลีบเดี่ยว เกสรด้านในเบียดเสียดกันเป็นร้อยๆ อัน ดูแปลกตามาก
4. ดอกด้านบนเหลือแต่เกสร กลีบร่วงไปหมดแล้ว ในญี่ปุ่นจะไม่เรียกคามิลเลียที่กลีบร่วงก่อนว่าชิบะกิ แต่จะเรียกว่า "ชะซังกะ"
5. ชะซังกะสีแดงสดดูงามตาในวันที่หิมะโปรยปราย
6. หิมะตกหนักปกคลุมทั้งใบ และดอกชิบะกิ ทำให้สวนดูแปลกตากว่าวันแดดดี
7. คนญี่ปุ่นชอบชิบะกิเพราะมันจะร่วงโรยบนพื้นมอส และจะอยู่ส่งงามตาเช่นนั้นพักใหญ่ๆ
8. สองสามวันผ่านไป ชิบะกิที่โรยแล้วก็ยังงดงามท่ามกลางอากาศเย็นเจี๊ยบ

ท่าม กลางความหนาวเย็นในฤดูหนาวช่วงนี้ แม้แต่ผักหญ้าก็พากันเหี่ยวเฉาไปตามๆ กัน แต่ดอก "ชิบะกิ" หรือ *Camellia Japonica* กลีบเบ่งบานสวยงามอยู่ทั่วไป ยิ่งในวันใดที่หิมะโปรยปรายมาทับกิ่งก้านของมันเป็นด้วยแล้ว ใบเขียวเข้มเป็นมันแว็บของชิบะกิ และดอกสีชมพูหรือแดงสดของมันยิ่งตัดกับสีเขียวของหิมะได้งดงามยิ่ง ยิ่งเมื่อดอกชิบะกิร่วงลงไปทั้งดอกบนพื้นหิมะขาวโพลน ยิ่งเป็นนาที่ที่น่าจดจำไปนานแสนนาน

ชิบะกิ หรือ *Camellia* เป็นดอกไม้ที่เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก โดยทั่วไปจะมีสีแดงสด ดอกเรียวยาว เส้นผ่าศูนย์กลางดอกราว 3-10 เซนติเมตร แบบกลีบเดี่ยวมีกลีบ 5-6 กลีบ บางพันธุ์จะเป็นสีชมพู ขาว หรือแดงลายขาว แบบกลีบซ้อนมีหลายชนิดเช่นกัน และมักจะกลม บางพันธุ์มีถึง 50 หรือ 100 กลีบ เริ่มบานจากราวเดือนมกราคมไปจนถึงมีนาคม มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมในญี่ปุ่น และจีน บางสายพันธุ์พบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นที่เวียดนาม ชื่อภาษาอังกฤษที่ว่า *Camellia* นั้นสืบเนื่องมาจากนักสอณศาสตร์ชาวเซดโก นาย Kamel ได้นำดอกชิบะกิจากประเทศฟิลิปปินส์ไปเผยแพร่ในยุโรปราวศตวรรษที่ 18

ก่อนหน้านั้นนานมาแล้วที่คนญี่ปุ่นรู้จักดอกชิบะกิจากศัพท์ที่ว่า "Sen-nen Tsubaki" หรือ "ชิบะกิ ดอกไม้พันปี" เพราะต้นชิบะกิหรือคามิลเลียญี่ปุ่นเป็นต้นไม้ที่มีอายุยืนนาน แม้นิเวศหนาวโอบของมันก็ไม่ว่างเหี่ยวยังคงเขียวเข้มเป็นมันสองประกายตลอดทั้งปี ทำให้ผู้คนเชื่อว่าชิบะกิเป็นสัญลักษณ์ของ "การมีอายุยืนขวัญยืน" ใช้เป็นไม้มงคลในการขับไล่ความไม่ดีไม่งามในวันปีใหม่ ภาษาดอกไม้สำหรับชิบะกิได้แก่ "งามแบบไม่ต้องเสริมแต่ง" "ต่อมเนื้อต่อมตน" "อ่อนโยน และสง่างาม" ซึ่งต่างก็ดูเหมาะกับโลกทัศน์ของคนญี่ปุ่นมาก ด้วยเหตุนี้เองกระมังที่ในโลก "วะบิซะบิ" (เรียบง่าย แต่งดงาม) ของการชงน้ำชามักใช้ดอกชิบะกิเพียงดอกเดียวปักแจกันประดับไว้ในห้องชงชาเล็กๆ ที่มีแต่แสงจากธรรมชาติ สาดส่องเข้ามา

นอกจากความงาม และความหมายของดอกชิบะกิข้างต้นแล้ว ผู้หญิงญี่ปุ่นยังรู้จักใช้น้ำมันที่กลั่นจากเมล็ดชิบะกิเพื่อรักษาผมให้ดงามมาตั้งแต่สมัยเฮอัน (ค.ศ. 794-1185) แล้ว ว่ากันว่าในบรรดาน้ำมันบำรุงผิวชื่อดังสามอย่าง ได้แก่ น้ำมันโอลีฟ น้ำมันโอไฮบะ และน้ำมันชิบะกินั้น น้ำมันที่กลั่นจากเมล็ดชิบะกิมักกรดโอเลอิก (oleic acid) อันเป็นน้ำมันที่ใกล้เคียงกับน้ำมันในผิวหนังคนมากกว่าน้ำมันประเภทอื่น ดังนั้น น้ำมันหรือครีมบำรุงผิวที่ผลิตจากเมล็ดชิบะกิมิสามารถถนอมผิวไม่ให้แห้ง สกตกันรังสีอัลตราไวโอเล็ตที่อาจทำลายเซลล์ในผิวหนังได้ดีกว่า และหากนำไปใช้ทำยาสระผมหรือครีมบำรุงผมก็จะช่วยให้ผิวศีรษะนุ่มนวลไม่เป็นรังแค รับประทาน และอาหารมาสร้างผมได้ดีด้วย บริษัทซิเซโด หนึ่งในผู้ผลิตเครื่องสำอางชื่อดังของญี่ปุ่นได้นำเอาเมล็ด และดอกชิบะกิมาสกัดทำน้ำยาสระผม และเครื่องสำอางต่างๆ ตลาดขายมานานแล้ว นายฟูกุสะระชินโซ ผู้ก่อตั้งบริษัทได้จดทะเบียนโลโก้ของบริษัทใหม่จากที่เคยใช้ตรานกอินทรีมาเป็นตราดอกชิบะกิในปี ค.ศ. 1915 หลังจากค้นพบคุณค่าสารพัดอย่างของชิบะกิ โลกได้คงกล่าวยังใช้มาจนทุกวันนี้โดยมีการปรับปรุง

รูปลักษณะบ้างตามกาลสมัย

ดอกชื่บะกิปรากฏชื่อในเอกสารทางประวัติศาสตร์ เช่น จากหนังสือ "Kojiki" และ "Nihon-shoki" โดยใช้ตัวหนังสือคันจิแตกต่างกัน ตัวหนังสือคันจิที่ใช้ในปัจจุบันหรือ "椿" นั้นเป็นตัวคันจิที่ใช้เฉพาะในญี่ปุ่นเท่านั้น แปลตรงตัวว่า "ดอกไม้ฤดูใบไม้ผลิ" น่าจะเพราะว่าสามารถบานคงทนไปจนถึงราวเดือนมีนาคมหรือพฤษภาคมในบางพื้นที่ พบเป็นครั้งแรกใน "Manyoshu" อันเป็นหนังสือรวมกลอน และเพลงสั้นเกี่ยวกับดอกไม้ของราชวงศ์ และขุนนางชั้นสูงในปลายศตวรรษที่ 7 ถึงต้นศตวรรษที่ 8 ชื่อที่อ่านว่า "ชื่บะกิ" นั้นสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากใบมันเป็นประกายหรือ "ชื่ยะบะกิ" แต่ที่น่าแปลกใจคือในรวมบทเพลง และกลอนดังกล่าว กลับพบกลอนที่ใช้ดอกชื่บะกิบรรยายไม่มากนักเมื่อเทียบกับดอกซากุระหรือดอกไม้อื่นที่เข้ามาในญี่ปุ่นจากประเทศเพื่อนบ้าน ชื่บะกิในสมัยนั้นยังคงเป็นดอกไม้ ต้นไม้มงคล และนำมาสำหรับรักษาเส้นผมของหญิงสาวเท่านั้น เพิ่งจะมาเป็นดอกไม้ช่อกันในสวนในสมัยเมจิ (ค.ศ.1336-1573) และสมัยเอะซึจิโมะโอะยะมะ (ค.ศ.1573-1603) เป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะบรรดาขุนนางพระสงฆ์ทั้งหลายต่างพากันหลงใหลในพิธีชงชา นำเอาดอกชื่บะกิมาประดับห้องน้ำชาหรือปลูกไว้ชมในสวน

เรื่องราวเกี่ยวกับชื่บะกิที่โด่งดังจนเป็นเรื่องถ่ายทอดกันต่อมาคือ ในปี ค.ศ.1603 เมื่อพระสงฆ์เอนเจ้าอาวาสวัดไดโกะซันโบอินในเกียวโต ได้ส่งดอกชื่บะกิสีขาวซึ่งไม่พบในกรุงเอโดะมาเป็นของกำนัลแก่โทะกุกะวะ อิเอะยะสุ โชกุนคนแรกที่รวบรวมประเทศในสมัยเอะโดะ (ค.ศ.1603-1868) ต่อมาอิเอะทะตะ โชกุนคนที่สองได้สั่งให้โตเมียวทั่วประเทศนำส่งดอกชื่บะกีสายพันธุ์ต่างๆ เข้ามาให้ชม จนเป็นที่สนใจของบรรดานักบวชจากมณฑลต่างๆ มีการพัฒนาสายพันธุ์ใหม่ๆ มากมาย เห็นได้จากหนังสือที่เกี่ยวข้องจำนวนหลายต่อหลายเล่ม และจากภาพ Hyakuchinzu สีสันดงามยาว 24 เมตรที่ศิลปินในสมัยนั้นวาดภาพดอกชื่บะกินานาพันธุ์ไว้ ปัจจุบันนี้ลำพังในญี่ปุ่น เชื่อกันว่ามีดอกชื่บะกิกว่า 1,000 ประเภท และหากรวมสายพันธุ์ต่างๆ ทั่วโลกอาจมีถึง 4,000-6,000 ประเภท

ชื่บะกิที่นิยมแพร่หลายกันมากในญี่ปุ่นนั้น ได้แก่

1) **ยะบุชื่บะกิ** ดอกเรียวยาวใหญ่ กลีบหนา เวลาจะร่วงทั้งดอกเป็นพันธุ์ดั้งเดิมของญี่ปุ่น และเป็นพันธุ์ที่นิยมนำมาทำเป็นน้ำมันใช้กับ

เครื่องสำอางค์

2) **ยุกิชื่บะกิ** ดอกเรียวยาวใหญ่ ร่วงทั้งดอกเช่นกัน ใบจะเล็กละเอียด พบเฉพาะพื้นที่หนาวเย็นทางฝั่งทะเลญี่ปุ่น

3) **ซะซังกะ** ดอกออกกลม กลีบแบนราบเวลาบานเต็มที่ และจะร่วงทีละกลีบๆ เริ่มบานตั้งแต่กลางฤดูใบไม้ร่วง

4) **คังชื่บะกิ** ดอกเล็กๆ บานช่วงที่อากาศหนาวเย็นจัด ร่วงทั้งดอกเช่นกัน และ

5) **นัทซุชื่บะกิ** บานในฤดูร้อน ผู้สรุปเหตุผลที่ดอกชื่บะกิเป็นที่ชื่นชอบของคนญี่ปุ่นว่า "น่าจะมาจากความงามภายนอก เช่น สี และรูปร่างส่วนหนึ่ง กับความรู้สึกทางใจของคนญี่ปุ่นที่ถ่ายทอดผ่านดอกชื่บะกิ" ทั้งจาก "ความอดทน" (忍従性 = Ninjusei), "ความมุ่งมั่น" (意気地 = Ikiji) และ "การยอมรับความพ่ายแพ้อย่างเฉียบพลัน" (あきらめ = Akirame) ดอกชื่บะกิที่งามได้แม้ในความหนาวเย็น และร่วงลงดินหรือพื้นหิมะขาวโพลนต่างๆ ที่ยังคงงามอยู่จึงเป็นเสมือนโลกทัศน์ความงามของคนญี่ปุ่นที่พอใจจะจับชีวิตเยี่ยงขามูไรหรือเกษียณตนเองในขณะที่ยังไม่ชราเป็นภาวะกับบริษัทหรือองค์กร

สถานที่ชมดอกชื่บะกิที่มีชื่อเสียงในภูมิภาคคันไซ

1. **สวนพฤกษศาสตร์ Hattori Ryokuchi** ที่เมืองโทะโยะนะกะ ทางเหนือของโอซากา มีดอกชื่บะกิทั้งของญี่ปุ่นดั้งเดิม และของสายพันธุ์ต่างประเทศกว่า 300 ชนิด ชมความงามได้ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม เดินราว 15 นาทีจากสถานี Hattori Ryokuchi-koen/Kita Hankyu Line
2. **ศาล Jonan-gu** ซึ่งเป็นศาลเทพารักษ์ประจำทิศใต้ของเกียวโต สร้างขึ้นในสมัยเออัน ชื่บะกิที่นี่จะบานพร้อมกับดอกบ๊วยพันธุ์ย่อย ช่วงปลายฤดูมาต้นมีนาจะสามารถชมชื่บะกิร่วงบนพื้นดิน ขณะที่ดอกบ๊วยสีขาวบ้าง ชมพูบ้างกำลังเริ่มบานอยู่เต็มต้น เดินทางโดยแท็กซี่จากสถานี Takeda/Kintetsu Nara Line ราว 5 นาที
3. **สวนพฤกษศาสตร์นางะอิ** ชานกรุงโอซากา ด้านทิศใต้มีดอกชื่บะกินานาพันธุ์จำนวนมาก เดินทางสะดวกอยู่ด้านหน้าของสถานี Nagai/Modosuji Line

9	10	11	12
13	14	15	

9. ชื่บะกิต้นนี้บานจนถึงราวเดือนเมษายน ต้นไม้ใหญ่นักแต่ดอกใหญ่และดกมาก
10. ชื่บะกิที่ศาล Jonan-gu ในเกียวโต ด้านบนเป็นดอกบ๊วยพันธุ์ย่อย แต่ยังคงอยู่มาก
11. ช่างภาพที่ไปชมสวนคงเก็บชื่บะกิที่ร่วงแล้วมาเรียงบนพื้นหญ้าเขียว แต่ละดอกยังงดงามอยู่เลย
12. ยะบุชื่บะกิสีชมพูอ่อนที่ Jonan-gu ในเกียวโต
- 13-15. ชื่บะกิพันธุ์ต่างๆ ที่สวนพฤกษศาสตร์นางะอิทางใต้ของโอซากา

